

A hiperinfláció nyomtatott emlékeiből

Novotny Erzsébet

A papírrégiségek gyűjtői és kutatói számára a forint 1946. augusztus 1-i bevezetését megelőző hiperinfláció rendkívül izgalmas időszak, hiszen viszonylag rövid időtartam alatt a nagy mennyiségű bankjegy mellett számos pénzforgalmi, postaforgalmi és egyéb nyomtatvány jelent meg. A hiánygazdálkodás (papír, festék, termelőkapacitás) miatt ezek gyártása is problémát okozott, ami a gyűjtők számára értékes nyomtatványváltozatok sokaságát eredményezte. A mindennapi élet nyomtatott emlékeinek köszönhetően nyomon követhető a pénzromlás folyamata, a korabeli sajtóból rekonstruálható, hogy a kortársak számára milyen nehéz lehetett ennek követése.

A hiperinfláció nyomtatványaira irányuló érdeklődés mértékét jelzi, hogy nyár elején kétnapos szimpóziumot rendeztek ebben a témában. Az 1946-os hiperinfláció és adópengő korszak az árak és értékek tükrében címmel, ahol a papírrégiségek kutatói mellett banki szakemberek, gazda-

ságtörténészek is kifejtették ezzel kapcsolatos nézeteiket.

Képanyagunkban a szimpózium és az azt kísérő kiállításokon szereplő nyomtatványok közül mutatunk be néhányat.

A hiperinfláció megjelenése egyébként nem meglepő egy világháborúban vesztes

Pénztárjegy egymillió adópengőről, Magyar Postatakarékpénztár, 1946. A takaréketét-forgalomban jelentkező torlódások enyhítése céljából 1946 júniusától adópengőben meghatározott névértékű pénztárjegyeket hoztak forgalomba. A pénztárjegyeket pengőben forgalmazták az adópengő névértékének megfelelő, az eladás/beváltás napján érvényes adópengő árfolyam alkalmazásával. Július 15-től a pénztárjegyek általános fizetőeszközzé váltak az adójeggyel és illetékbélyegekkel együtt.

A Vörös Hadsereg Parancsnoksága által saját hatáskörben (fedezet nélkül) kibocsátott 100 pengős bankjegy. Elfogadása minden fizetésnél kötelező volt, hamisítását a haditörvények szerint büntették. 1944 októberétől 1946. február 28-i kivonásukig közel ötmilliárd összéértékű, különböző címletű hadipengő került így forgalomba.

Adópengő utalvány ötvenezer adópengőről, Magyar Központi Híradó Rt., 1946. június 15. Az adópengő utalvány pénzhelyettesítő eszköz, a cég alkalmazottai javadalmazásuk erejéig pengőért vásárolhatták, majd szükség szerint később beválthatták az aktuális adópengő/pengő árfolyam szerint.

országban, később is előfordult ilyen a hasonló helyzetbe került államokban. A magyar hiperinfláció egyediségét annak mértéke jelzi, amely részben külső tényezők, részben pedig hibás gazdasági döntések sorozatának hatásaként

következett be. Ilyenek voltak például a hadikiadások, a német, majd a szovjet hadsereg szállási költségeinek finanszírozása, melyet a Nemzeti Bank a bankjegykibocsátás fedezet nélküli jelentős növelésével biztosított. A Vörös

Hadsereg által gyártott és kibocsátott bankjegyek szintén fedezet nélkül kerültek forgalomba. A háborús károk, a győztes országok részére jóvátétel-fizetés kötelezettsége is hozzájárult ahhoz, hogy teljesen felboruljon az államháztartás egyensúlya.

A magyar állam termelés nélkül nem sok adóbevételre számíthatott, de nem tudta biztosítani az újratekéshez szükséges hiteleket, külföldi hitel pedig nem állt rendelkezésre. A bevételek a kiadásoknak mindössze 6-7%-át érték el, amit mind a háború alatt, mind 1945–1946-ban a bankóprém módszer alkalmazásával próbáltak megoldani. Felborult a kereslet-kínálat egyensúlya is, a kereslet sokszorosan felülmúlta a kínálatot, ami a szabadpiaci árak elszabadulásához vezetett. Alternatív fizetőeszközök jelentek meg (arany, dollár, élelmiszer), meghatározóvá vált a cserekereskedelem.

Nem sikerült az infláció csökkentésére tervezett bank-

Pénztárjegy tízmillió adópengőről, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, 1946. Bankközi forgalomban vagy nagyvállalati nagy összegű kifizetéseknél pénzkímélő eszközként használták. Ellenértékét az érvényben lévő jogszabály alapján meghatározott felmondási idő utolsó napján, az adott napon érvényes adópengő/pengő értékviszony alapulvételével fizették ki.

Egymilliárd milpengő (millió pengő), Tízmillió B-pengő (billió pengő) a Magyar Nemzeti Bank által, a Kormány 1946. június 3-i rendelete alapján 1946. június 27-én, illetve 1946. július 8-án kibocsátott bankjegyek

Részbetétjegy ötvenezer adópengőről, Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület Váltóosztálya, 1946. június 1. A részbetétjegy pénzhelyettesítő eszköz, amely azt igazolta, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület alkalmazottainak részére az összeg betétkönyvbe került.

jegydzsma kísérlet sem, melynek során 1945 decemberében negyedére értékelték le a pengőt. Elszámolási pénzegységként 1946. január elsőjé-

Adójeget százmillió adópengőről. A kezdetben kizárólag a közadók lerovására használható adójeget 1946 júniusától egyes közüzemi díjaknak, továbbá az állam és egyéb közületek, valamint az ezek üzemei által nyújtott szolgáltatások és forgalomba hozott termékek, végül a közellátás keretében hatósági áron kiszolgáltatott termékek ellenértékének megtérítésére is kiterjesztette, ezzel szinte általános fizetőszközzé vált. A pengő és adópengő átváltási arányát az újságokban és a rádióban naponta közzétették mint adópengő árfolyamot. A százmillió adópengős volt a legnagyobb névértékű adójeget, az 1946. május 25-i kormányrendelet alapján július 25-én került forgalomba, a forint bevezetésekor 50 fillért ért.

Postabélyeg ívrészletek. A 100 milliárd pengő névértékű bélyeget 1946. június 27-én, az 5 milliárd adópengő névértékűt július 26-án bocsátotta ki a Magyar Posta, az utóbbinál az adópengő szöveg felülnyomat. A bélyegtervet Konecsni György készítette. (Bélyegmúzeum, Modern magyar I. gyűjtemény)

vel a kormány bevezette az adópengőt az adóbevételek, a bankbetétek és hitelek értékeltartó számolóegységben való nyilvántartására. A Pénzügyminisztérium ezt az adópengőt 1946. május végén adójeget formájában ki is bocsátotta, az így kialakult kettős pénzrendszer követetlenné vált, bizalomvesztést okozott, tovább rontotta a pengő értékét.

A pengő teljes elértéktelenedése 1946 júliusában következett be, amikor a Pénzügyminisztérium napról napra devalválta a már forgalomban nem is létező pengőt. 1946 júliusában a kereskedők már az augusztusi forintbevezetésre tartálkoltak, a mesterségesen előidézett áruhiánnyal tovább fokozva az inflációt. Adópengő áremel-

Fél-sorsjeget az újjáépítési állami számsorsjátékra, Székesfővárosi M. Pénzügyigazgatóság, 1946. május. A 10 000 adópengő árú fél-sorsjeget Budapest újjáépítésének támogatására hozták forgalomba, a főnyeremény egymilliárd adópengő volt.

kedéssel kombinált tényleges fogyasztói áremelkedésének egyhavi mértéke 1946 júliusában $2,816 \times 10^{10} \%$ volt (eddig ezt az értéket a Zimbabweban 2008 novemberében tapasztalt 79,6 milliárd %-os áremelkedés haladta meg).

A forint bevezetése után – annak védelmében – a kormány mesterségesen idézett elő inflációgátló pénzsűkét: a forintban meghatározott bérek a háború előtti reálkereseteknek megközelítőleg felére

csökkentek, megszűnt az áruhiány, az árak stabilizálódtak. Az értékállóság megőrzéséhez az MNB csaknem 30 tonna aranykészletének visszaszerzése is hozzájárult. Talán ezek-

nek a korai intézkedéseknek köszönhető, hogy a forintban kifejezett fogyasztói árak az eltelt 75 év alatt nem emelkedtek kb. 280-szorosuknál magasabbra.

A lapok árának kifejezése alternatív „valutával”. Szegedi Népszava, 1946. július 13. 20 000 adópengő (90 trillió pengő), Alföldi Ujság, 1946. július 14. 1 tojás vagy annak napi ára

A cserekereskedelem nyomdaipari példája a vásárhelyi Erdei-nyomda apróhirdetése a helyi lapban (Vásárhelyi Független Ujság, 1946. május 1.)

FORRÁSOK

- ◆ Az 1946-os hiperinfláció és adópengő-korszak az árak és értékjegyek tükrében – Konferencia – 2. nap (Dunaújváros) (galileowebcast.hu)
- ◆ https://artortenet.hu/

Postai küldemény elő- és hátoldala.

1946. június 11-én, Budapesten feladott helyi levél, 2400 millió pengő összértékű vegyes bérmentesítés (többféle bélyegből áll), a többségben lévő 20 millió pengő névértékű bélyegeket, bélyegsíkokat több rétegben ragasztották a borítékra (Kostyál Ferenc gyűjtemény)